

DE MOED OM TE DODEN LARS NOREN

02/09/16

17/12/16

Notities

Lieven Jonckheere

In gesprek met Erwin Jans

BIO LARS NOREN

Cf. "Art as an underwaterbomb" (= latere ontploffing + echo's van die latere ontploffing)

<https://www.youtube.com/watch?v=IPerj1CxPQ&t=7s>

- **dichter Lars Noren**
weet niet welke poëzie??
 - Novalis, Rilke, Hölderlin, Celan = Duitse
 - Vanuit Duitse filosofie (las vnl filosofie om zijn poëzie te kunnen schrijven)
- **1980: driehoek als aanleiding voor nachtmerrie**
 - **Moeder gestorven**
geen rouw over dood moeder
 - **geboorte 2de zoon**
waarin LN zichzelf herkent?
 - **bezoek vader**
naar aanleiding van geboorte zoon (eenzaamheid na overlijden moeder)
 - vader dus nog in leven
 - vader = oude zaag
 - vervelend
 - maar ook indringend: terugkeer vader uit kindertijd
voelt vader als het ware door de muren van de kamer komen
vader = spook – cf. Hamlet spook van de vader
- **nachtmerrie = 'gedwongen' vadermoor – vader moeten vermoorden**
 - zonder het zelf te beseffen begin hij alles af te sluiten en dicht te plakken
(= kamer naar model van de 'kelder' uit zijn kinderfantasie)
– zodat vader niet meer terug naar buiten kan
 - alleen met vader – die hij moet doden (dwang, drift)
 - lukt niet?? Cf. niet kunnen doden van dode – staat telkens opnieuw uit de doden op
 - vader in hemzelf
- **2 antwoorden op nachtmerrie**

- **2 antwoorden op nachtmerrie**

moet iets met die nachtmerrie doen = R – dat moet verwerkt worden

- 1ste antwoord op nachtmerrie: shift schrijverschap – *Durchbruch* als toneelschrijver stopt met poëzie schrijven (en filosofie lezen) en begint drama te schrijven
 - poëzie & filosofie kunnen nachtmerrie niet vatten, kunnen daarbij niet associëren
 - play schrijven = verwerking of eerste associaties bij nachtmerrie – in een dialoog in een soort ‘geut’, in 2 weken geschreven “de moed om te doden” (1980)
 - play = terugkeer herinnering aan thuis, ouders – en de effecten daarvan
 - 2 kanten ouders
 - ouders gecultiveerd – hevige discussies
 - ouders hotelmanagers
 - ouders moeten voortdurend van rol veranderen
 - nooit alleen met zijn ouders gezin: altijd anderen die mee-aten
 - verschillende klassen (statere=’slaven’ en chique resto) dooreen – stroom van lotgevallen die elkaar kruisten
 - het is eigenlijk enkel de herinnering aan de vader die terugkeert
 - moet eerst vader ‘vermoorden’ (“Moed om te doden” 1980) voordat herinnering aan moeder kan terugkeren en hij om haar dood kan rouwen (“Nacht, moeder van de dag” 1982, “Chaos is het Naast” 1982, “Stilte” 1984 – vormen samen met “De Moed ...” de zgn hotelstukken)
 - effect van die thuissituatie
 - radicaal onveilig – “wie nu geen huis heeft ...”
 - nooit alleen (cf. probleem van puberteit)
 - maar interessant, literair: al die lotgevallen die elkaar kruisten
 - cf. Balzac op 11 jaar had je mij al in kelder kunnen opsluiten: voldoende ‘literair materiaal’
 - play = ‘moeten’ doden wordt ‘moed om te doden’
 - passief ondergane dwang wordt actief herhaald
 - blijft echter onbeslist of hij vader of zichzelf neersteekt
 - 2de antwoord op nachtmerrie: 18jaar in psychoanalyse
 - 2 kanten aan die psychoanalyse

- 2de antwoord op nachtmerrie: 18jaar in psychoanalyse
2 kanten aan die psychoanalyse
 - S kant: ontdekt hoe herinnering functioneert
 - Souvenir souvenir souvenir
 - Dankzij herinnering aan eigen vadermoordwensen in nachtmerrie kan hij zich zijn ouders weer herinneren (herinnering aan ouders verdrongen, doordat hij herinnering aan eigen vadermoordwens had verdrongen)
 - dankzij geboorte 2de zoon kan hij zichzelf weer herinneren
 - ontdekt zo hoe herinnering functioneert
 - ontdekt dat herinnering 'onbetrouwbaar' is, voortdurend verandert
je kunt je geen 2 keer iets op dezelfde manier herinneren (= histerie)
 - ontdekt dat kindertijd slechts in de herinnering (nachträglich) traumatisch wordt
zich telkens opnieuw zijn kindertijd op een andere manier herinneren creëert trauma en trauma lost weer op door zich telkens opnieuw die kindertijd op een andere manier te herinneren
 - gevolgen van die ontdekking hoe herinnering functioneert
 - geen enkele vorm van nostalgie (= echt verleden)
 - geen identificatie met 'young Lars' mogelijk – wel met wie zoals Young Lars was
 - liefde voor fouten van ouders (waardoor hij zich eerst zo bedreigd voelde)
 - literair gebruik
 - telkens opnieuw over hetzelfde schrijven – waardoor er beweging inkomt
waardoor er plots trauma ontstaat, maar waardoor dat trauma ook opgelost geraakt
 - ontwikkelt ambivalentie en mogelijkheid tot differentiatie
dat is basis van zijn schrijven – voortdurend herbewerken ruwe materiaal
- R kant: ontdekt zijn object – het belang van het 'kamervullend geluid'
ontdekt dat in de overdracht, in relatie tot zijn analyticus

- R kant: ontdekt zijn object – het belang van het 'kamervullend geluid'
ontdekt dat in de overdracht, in relatie tot zijn analyticus
 - S kant analyticus
 - analyticus $\neq$ SsS
 - klassiek geschoold, maar geen oedipale interpretaties
 - cf. Norén zelf nooit onder indruk van Freud
 - analyticus = louter intellectuele conversatiepartner, soort kunstcriticus
veel discussies over kunst = zeer open kamer!!
cf. eerdere overdrachtsfiguur = leraar die klas meenam naar toneel en boven hun leeftijd deed lezen
 - R kant analyticus
analyticus = kamer die geluid maakt, kamer die ahw ademt
 - kon uit 'reactie' / 'emanatie' / 'emotionele temperatuur' van de kamer=analyticus afleiden of wat hij zie waar was of poging om te vluchten
 - als hij iets zegt, trekt analyticus=kamer samen, houdt hij adem in
 - is het juist wat hij zegt, dan komt er een geluid – geluid van achter zijn rug, geluid van kamer-analyticus die zich ontspant, die opgelucht adem haalt
nachtmerrie = enkel 1ste tijd – eindeloos ingehouden adem, tot een vluchtpunt in de diepte verdicht (cf. hyperventilatie)
 - belangrijk: geen bron van genot
 - bepaald vanuit kindertijd
 - kamer – cf. fantasie kindertijd: 11j in kelder opgesloten !!
 - geluid – cf. zeer geluidgevoelig: hoort dingen die (nog) niet gezegd zijn
 - vanuit kindertijd: altijd ouders moeten lokaliseren (masturbatie?)
 - Later gebruikt als 'regieinstrument' tov acteurs
 - voelt zo of acteurs mee zijn – gehoord hebben wat hij zegt
dan ontspant het toneel ahw, haalt heel de scène opgelucht adem
 - brengt zijn regie in een impasse: voelt dat acteurs niet content zijn als ze te weinig tekst krijgen (adem inhouden) en geeft dus altijd meer tekst bij, op het moment zelf (tot hij ze opgelucht hoort uitademen)
- I kant analyticus: analyseerde zich achteraf zelf verder
 - PA stopt nooit, maar ik doe het zelf niet meer
 - op sofa gaan liggen zonder analyticus achter hem
 - Leest nu filosofie – met zelfde effect als PA
Nietzsche, Celan

“DE MOED OM TE DODEN”

VERHOUDING ZOON – VADER

duale relatie vader/zoon

- omwisselbaarheid vader/zoon
 - cf. allebei professionele obers
 - paar keer in 1ste vertaling (Karst Woudstra) ‘vader’ door ‘zoon’ vervangen 95, 97
- grenzen aan die omwisselbaarheid
 - vader is geen ideaal (I(A)) voor de zoon – zoon = verval van het oberschap van de vader
 - vader
 - old school, butler = dienstverlenend, klant centraal
 - cf. schrijft mémoires “40 jaar horeca” 113
 - vader bedient voorbeeldig zoon + Radka
 - achterliggende désir = religious (had theologie willen studeren)
cf. onderworpenheid
 - dubbelheid, hypocrisie:
cf. diefstalletjes van kristallen glazen
 - zoon
 - actuele kelnertype = arrogante hufter
 - achterliggende désir = kunst – cf. arrogantie
 - niet dubbelzinnig
zelfs randje georganiseerde misdaad in nachtleven
 - cf. allebei ongelooflijke zagen
omwisselbaar in hun discussies = aan elkaar gewaagd
 - echter niet omwisselbaar in coïtus?? Oerscène
falende seksuele identificatie
 - weer omwisselbaar in finale afrekening
 - Soort feminisering van de vader in relatie tot zoon?
cf Freud: feminisering = vader met moederlijke elementen (borsten) = duivel
 - Feminine type ober = slaafs, onderworpen
 - objectief gefeminiseerd personage
toch op het eerste gezicht ... (vader zal uiteindelijk heel potent blijken te zijn!!)
 - past op kinderen
 - belooft zijn vrouw op de 2 zoons te passen
 - past op 3 kinderen (oa achterlijke jongen) van kennissen
 - gecastreerd / altijd gekwetst
 - cf. slepend been
 - feminisering vader door de zoon
zoon doet daar zelf nog een schep bovenop (zichzelf bedriegen!!)
 - “leven lang gedwongen om die mismaakte man als volmaakt te accepteren
– ik had net zo goed met hem kunnen trouwen” 120
 - “ik had seksuele gevoelens (fascinatie/bewondering) voor je moeten hebben –
omdat je groter was!!” 103
gesuggereerd door psychiater die hem afkeurde voor leger– omwille van homo?
cf. “dat zou het enige echte gevoel moeten zijn dat ik voor je heb. Ik durf niet. Want
wat gebeurt er daarna? Wordt de straf even formeel als de toon?” 125
 - verwisselt soms Radka en vader – cf. “wat heb jij met je haar gedaan” 107

paranoïde reactie zoon

- 'paranoia' in relatie tot gelijke (geen ideale) én vrouwelijke vader = haat
weggefilterd in nieuwe vertaling – die zoon begrijpelijker maakt, en vader belachelijker
komt vooral tot uiting in 1 passage, als vader vraagt “maar waarom haat je mij zo, wat heb ik je dan misdaan?” 125
geen haat, geen liefde (nog niet) 125 – zal naar haat kantelen!!
 - Geen communicatie
 - Inhoudelijk: fundamenteel elkaar niet begrijpen / geen consensus over taal
 - cf. voortdurend wederzijds: “wat bedoel je daarmee?”
 - gevolg: geen witz tussen beiden
 - Vormelijk: dat formele toontje tussen ons 125
 - “weerhoudt mij om je te vermoorden”
 - maar weerhoudt ook om vader (seksueel) graag te zien
cf. “dat zou het enige echte gevoel moeten zijn dat ik voor je heb (seksuele liefde tov vader cf. psychiater??). Ik durf niet. Want wat gebeurt er daarna? Wordt de straf even formeel als de toon?” 125
probleem vertaling? cf. “Wordt de straf even formeel als de toon?” weggelaten BVN
 - punten waarop wel communicatie (meteen teveel!!)
 - grote irritatie tov lichaam van de vader
fixeert zich op irriterende fysieke tics van de vader – waarvoor woorden tekort schieten
 - psychisch hoestje 124
 - je pijnader, je woede-ader, vermoedsader
– ik weet ook niet hoe ik die moet noemen 124
 - vaders manier van kijken / ogen
“ik wil niet meer aanzien hoe je door je hart naar buiten staart, om iets van je af (te) weten” 125 (klopt deze vertaling??)
 - angst tov woord van de vader
wat vader zegt, is bedreigend (intrusief)
 - “wroet niet zo in mij” 94
 - “ik wil niet meer door je geraakt worden”
- gevolg van die ‘fysieke communicatie’
 - Ik-verlies: verliest zichzelf in appel op de vader
“de keren dat ik je riep, veranderde mijn geschreeuw in iets vreselijks” 125
 - Realiteitsverlies: jij hebt alles abnormaal gemaakt 125
– zelfs een hekel aan je zwakte hebben werd abnormaal

3 reacties bij zoon op paranoide haat tov vader

- Hemmung / Angst
 - angst=verlamming in relatie tot vader
 - angst in de realiteit
geen moed / moedeloosheid = angsthaas! 117
 - cf. kind dat verdrinkt 116
 - cf. bestelen zatte negers die zijn vriendin neuken
 - angst in relatie tot de vader
geen angst voor de agressie van dvader
 - angst voor de angstigheid van zijn vader rond hem, zijn zoon
angst voor te grote liefde van vader voor zoon
(cf. HMiller: te grote liefde vader voor zoon doet vader in de fout gaan)
"jouw angst hangt in mij als een valbijl" 96
 - "je nederlaagsgevoel = je laat je kleineren en vernederen als garçon"
 - "behoudzieke angst waarmee je je tegen mij aandrukt"
"je behoefte aan mij"
 - "ik durfde je nooit mijn gezicht laten zien, ik heb je nooit aangekeken
– uit angst voor jou angst voor mij" 137
 - angst om vader pijn te doen, te vernietigen 104
vanuit gevoel dat hij voor vader moet zorgen, wil dat van zich afslaan 105
(doodt vader omdat hij niet voor hem wil moeten zorgen)
 - onverschilligheid tov vader + afgesneden van verleden met vader
 - onverschilligheid tov vader
 - zegt voortdurend "je interesseert mij niet"
 - mooie equivoque (verdwenen bij BVN)
je doet mij niets / je hebt mij niets gedaan (evengoed 'aangedaan/misdaan-
 - afgesneden van verleden met vader
 - herkent kinderfoto's niet / herkent foto's van vader van vroeger niet 98, 101
(maar vader slaat ook 2 zoons dooreen)
 - herinnert zich geen gevoelens meer uit kindertijd 103
kan toch allemaal niet weg zijn, roept hij uit!!
- Symptom??
overal geld rondslingerend (vreemd element) – in frigo
 - randje georganiseerde misdaad in het nachtleven
 - anale problematiek?

hoe vindt zoon moed om te doden

keerpunt in relatie vader/zoon

vader doorbreekt plots feminisering (in de ogen van zoon)

maar achter de rug van de zoon – plots weer man

cf. Urteil Kafka: vader in bed, ziek – springt plots recht en blijkt nog springlevend

- Zoon is 2 x getuige van oerscène
 - 1ste mythische keer
tussen vader en moeder
geen info over
 - 2de zeer concrete keer
met keukenhulpje Margareta
 - op het einde van leven van moeder
 - bovenop serveerster op vloer grote eetzaal
 - minderwaardige vrouw nl 95
donker & klein (keukenhulpje in feite)
- zoon encsceneert oerscène 2 keer zelf (= zijn fantasma)
 - 1ste encscenering oerscène
met vroegere vriendin – voordat hij Radka leerde kennen
 - vlak na dood moeder ??
(cf. timing overlijden moeder en wanneer hij Radka leert kenne)
 - doet haar met zatlappen (negers = symbol van potentie) neuken 115 ev
 - houdt hen goed in het oog (dat is de hoofdzaak!!)
 - om 'neger' te bestelen – veronderstelling dat die op dat moment gecastreerd is
 - maar loopt verkeerd af – niet goed genoeg in het oog gehouden
krijgt rammel – sedertdien: bliksemschichten in het hoofd 116
zelf het slachtoffer
 - 2de encscenering oerscène
met vader en Radka
 - minderwaardige vrouw
 - Jodin 90
 - donker, klein
cf. Hooglied ("Ik ben zwart doch liefelijk") / Celan ("aschenes Haar Sulamith")
 - cf. zwarte Aminata
 - fariété-artieste – verklede karaoke-zangeres
 - zoon meteen 'paranoïde' dat vader Radka wil binnen doen
zijn eigen fantasma doet hem dat fantaseren
 - "je hebt haar foto gestolen" 98
 - "wat heb jij met je haar gedaan?" (haar gekamd) 107
 - doet er echter alles aan om Radka en vader alleen te laten
om de kat bij de melk (schwarze Milch der Frühe wir trinken dich nachts) te zetten
cf play in the play (to catch the conscience of the King – cf. Hamlet)
om te zien hoe vader zal reageren, en hem ahw te betrappen
eerst keer delirante praat van zoon, vanuit opwinding "nu zal ik hem hebben" – vlak
voordat hij beiden alleen laat (windt Radka eerst nog even op, met kussen)
 - effectieve verleiding Radka door vader
 - vader meet zich met zoon – tov Radka
 - samen drinken met Radka (cf. zatte negers)

- perfecte garçon spelen
- “hoe kun jij van hem houden?”
- vader prikkelt Radka in haar narcisme, Ubw & fantasma
 - narcisme: “je bent zo stil ... je bent zo mooi” 122
 - Ubw: gekwetste vader spelen – spelen vader die iets over zijn zoon weet
 - fantasma
 - vader=kind:
cf. Radka tov zoon: je vader ziet er jonger uit dan jou, hij is ahw nog niet geboren (haar verlangen naar een kind!!) 109
 - vader=man
zeer broeierige scène = sleutelscène 128 ev
 - discrepantie man-vrouw – geen rapport sexuel
 - alle mannen = één en al verlangen naar vrouwenlichaam
 - een vrouw weet dat, maar blijft onbewogen, zonder verlangen: helemaal in haar lichaam (genot)
 - gescandeerd door neeneeneen en ‘weet ik niet’
(↔ Molly Blooms opkomende *yesyesyes* – *na as well him as another*)

moed om te doden = passage à l'acte

- ironie van het woord 'moed' = moeten
- passage à l'acte vanuit embarrass en émotion tov herhaling oerscène (toen niets gedaan)
 - vader – put zich uit in excuses, zal het nooit meer doen
 - Radka – verdwenen, opgelost
- doorbreking duale relatie
 - duale relatie “ik zie je zo slecht omdat ik jouw ogen heb” 138
 - doorbreking duale relatie
 - vader: “kunnen we niet iets samen doen?”
 - zoon: “mij van jou ontdoen (= samen) 133, 135 – weet plots wat hij wil BVN insisterende woordspeling verdwenen – raarheid zoon verdwenen
- zoon psychotische doorbraak
 - achtergrond: formele toon tussen vader en zoon 125
 - vlak voordat zoon vader met Radka alleen laat en vlak voordat hij vader 'vermoordt' verandert formele toon volledig – soort delier zoon: 125 en 137
cf. taalstoornissen – of slechte, stoeve, gewrongen vertaling???
 - in elk geval: mogelijk delier zoon verdwijnt in vertaling BVN = neurotische zoon???
 - enkel angst van belachelijke, dubbelhartige vader blijft over = neurotische variant
 - probleem met realiteit
 - ik verdraag de zwerm pijlpunten niet meer waar ik dagelijks doorheen moet
cf. Hamlet: *to be or not to be, that's the question. Whether 't is nobler in the mind to suffer the slings and arrows of outrageous fortune, or to take arms against a sea of troubles, and by opposing end them*
 - ik kan normaliteit (= veel te smalle strook, gordijn) niet meer ophouden
 - eindelijk begrepen dat je altijd al zo geweest bent (nl bang voor mij, racistisch tov mij) nog voor ik geboren werd
 - afgelopen met die verdringen
ik wil me niet langer verbergen, ik wil iedereen laten zien wie ik ben
 - ik laat me niet langer door jou voor hun ogen treiteren
 - vader moeten doden
 - dit is de enige weg waarlangs ik er mij uit kan werken, dit is jouw weg
 - ik ga door jou eruit, ik ga door jou heen (rare formuleringen – gewrongen? Vertaling??)
 - al mijn gereedschap hier om me heen, al het kwaad, alle onderdanigheid ...
Ik kan er niet van af blijven (mes??)
 - er is niets om beroep op te doen (voor vader)
- neurotische reactie vader
 - verstaat het niet – maar wat heb ik je dan misdaan?
“je vindt mij onbetekenend – hoe kan ik je dan zoveel pijn gedaan hebben”
 - basis voor identificatie publiek (dat niet verstaat) 137
cf. Freud “Psychopathische Personen op Bühne” 1905

“DE MOED OM TE DODEN”

ENSCENERING GUY CASSIERS

vervlaamste vertaling door Bart Van Nuffelen

van eerste nederlandse vertaling door Karst Woudstra

door ramspoed achtervolgd

zowel vader als zoon moesten vervangen worden

- Zoon Kevin Janssens – door succes
vervangen door Wouter Hendricx
is dat andere zoon geworden??
- Vader Marc Van Eeghem – door ziekte
vervangen door Dirk Van Dyck
is dat andere vader geworden?
- Alleen Aminata Demba hield stand als Radka

a-typische Cassiers?

Cf. evolutie Guy Cassiers in verhouding tot vader te lezen

- Begin
 - Met de vader
1ste voorstelling die Guy samen met vader Jef maakte nl “Natuurgetrouw” (1984)
 - ogv Pinter + improvisaties (samen met vader gemaakt?)
verjaardagsfeest vader ontaardt in ruzie met zoon
 - samen met vader gespeeld – zeer intiem?
 - Intieme gezinsdrama's
heel aantal eigen voorstellingen met ‘verstoorde gezinsrelaties’ – die zich binnen het gezin afspelen (vader/moeder/kind)
- Eigen weg
 - Wil niet dat voorstellingen op een of andere manier herinneren aan wat vader deed
 - grote literatuur (Hamlet) – met grote, maatschappelijk uitvergrote drama
 - kunstgrepen in encenering (video=beeld + geluid)
- “De moed om te doden”
 - soort terugkeer naar uitgangspunt – naar 1ste toneel samen met vader
 - puur acteurstheater
 - Autbio Cassiers
 - verhouding Guy tot vader Jef?
 - voor een stuk – cf. aankondiging foto Guy met vader Jef
 - vader Jef schemert door in alle machthebbers die Guy enceneerde
 - maar verschoven: verhouding vader Jef tov zijn moeder
 - inderdaad een moeder-element in vader zoals Norén die schetst
(cf. moeder overleden, vader zorgt als moeder voor zoons
 - combinatie vader met moederlijk element = vader met borsten = duivel!! (Haizmann)
-

enscenering

- ruimte
 - zwart doek zeer dicht bij het publiek – duwt acteurs naar het publiek
 - ruimte echter niet echt als een personage dat leeft, dat ademt en geleidelijk inkrimpt (vader en zoon opsluit – schrik om samen met vader in één ruimte te zijn)
(cf. krimpen voordat er iets gezegd wordt, en ontspannen nadat het juiste gezegd werd hier enkel krimpen en krimpen en krimpen – omdat juiste nooit gezegd wordt!!)
- Jodin = zwarte vrouw
 - Wat betekent Joodse element voor Norén?? Waarom moeste Radka Joods zijn
 - Joodse altijd geassocieerd met 'zwart' – cf. Hooglied en gedicht van Celan
 - Jodin door negerin vervangen? Dan had men ze ook een andere naam moeten geven – want Radka is een joodse naam??
 - Fake-personage
 - Mime = niet echt zingen (zoon zegt wel dat ze zingt!!), maar doen alsof en grote zangers belachelijk maken
 - Had zo kunnen opgevoerd worden – als volledig 'gelipte' rol, zou fysieke présence misschien (als prikkelpop) misschien nog sterker gemaakt hebben
 - Echte verkrachting??
 - niet bij Noren – dirty dancing enkel??
 - Gaat alsmaar verder in de loop van de voorstelling
- Vader
 - Nog veel hysterischer (en beter) dan in script Noren
 - Reddens
 - Acteur te laat aan rol kunnen beginnen – moest er dus veel van zichzelf in leggen – met zeer goed resultaat
 - Zoon die niet psychotisch (= oninvoelbaar) genoeg is
- Zoon
 - Verliest zijn psychotische kant
 - Cf. acteur kon zich niet inleven in bepaalde stukken tekst – onbegrijpelijk men liet die stukken vallen – goed voor de dramatische spanning maar misschien had men acteur moeten verplichten om die op automatische piloot af te rammelen – want zo gaat dat ook in de psychose (automatisme mental) zou effect van vervreemding gehad hebben
 - Nu eigenlijk teveel inleving in zoon mogelijk
- Eindscène vader=zoon
 - zoon scheert vader (goeie vondst) in een soort worsteling
 - blijft onduidelijk wie zoon treft: de vader of zichzelf?
 - cf verwarring wie laatste zin zegt "Niet doen, Eric!"
 - in Gent hoorde ik dat de zoon tegen zichzelf zeggen – acteurs blijven echter beweren dat de vader die zin zei – "de vader sprak dus met de stem van de zoon!?"
 - In Antwerpen duidelijk de zoon die laatste zin zei grote verdeeldheid onder publiek wie laatste zin gezegd had ...

Tekst vervlaamt

- Niet alleen vervlaamt
meer spot en agressie duidelijk – spottende!! (greten)
- Niet allen vervlaamt, maar meteen ook veel geschrikt
 - Dramatische spanning – ja
 - Maar vnl delirante elementen bij zoon gesneuveld, hoe hij met zijn vader versmelt
blijft vooral het gezaag van de vader over – vader komt als problematischer over, terwijl bij de Noren de zoon in principe veel problematischer is dan de vader
Guy spaart zichzelf – via vertaler???
 - Ook aantal iteraties (= progressief doordringen van elementen) gesneuveld
bv “mij van jou ontdoen”

PLAATS VAN DIT STUK IN DE 'GESCHIEDENIS' VAN HET WESTERSE DRAMA

- Cf. Freud over evolutie Westers drama (in Dostojewski of de vadermoord)
neurotische logica van voortschrijdende verdringing mét terugkeer verdrongene
 - 3 stappen
 - Oedipus (Sophocles)
 - Hamlet (Shakespeare)
 - Gebroeders Karamazov (Dostojewski)
 - Evolutie
 - Vadermoord alsmaar minder met de zoon zelf geassocieerd (voortschrijdende verdringing)
 - Zoon zelf alsmaar explicieter over moeder als vrouw (terugkeer verdrongene)
- Lars Noren = postmoderne omkering
meer psychotische logica
 - Vadermoord door zoon zelf in volle bewustzijn
 - Moeder helemaal afwezig

Vadermoord is voorwaarde voor terugkeer van moeder, om te kunnen rouwen over dood moeder
(want herhaling oerscène van vader met keukenhulpje heeft rouw om moeder onmogelijk gemaakt)
cf. serie van 4 hotelstukken

 - Vader moord = "Moed om te doden" 1980
 - Rouw om de moeder = "Nacht, moeder van de dag" 1982, "Chaos is het Naast" 1982, "Stilte" 1984